

Informatievaardigheden ontdek je ZO!

Informatievaardigheden ontdek je ZO! is het derde deel van vier Digi-doeners om digitale geletterdheid concreet te kunnen maken in de bovenbouw van het basisonderwijs. De vier onderdelen van digitale geletterdheid (mediawijsheid, computational thinking, ICT-basisvaardigheden en informatievaardigheden) komen op een creatieve en ervaringsgerichte manier laagdrempelig aan bod. In dit derde deel ontdekken de leerlingen wat informatievaardigheden zijn, welke vaardigheden belangrijk zijn en ze gaan aan de slag om hun eigen informatievaardigheden te verbeteren. De les heeft zowel doe- als praatopdrachten en is daardoor afwisselend en interactief.

Duur: 1 tot 2 uur.

VERBINDING MET BEROEPEN EN DE ARBEIDSMARKT

Het bezitten van goede informatievaardigheden is tegenwoordig een must. We groeien op in een wereld waar we met z'n allen steeds meer online zijn, of we nu willen of niet. Iedereen kan tegenwoordig snel informatie publiceren, kopiëren, plannen en zelfs manipuleren. Hierdoor wordt het steeds moeilijker om te bepalen welke informatie waar is. Zonder goede informatievaardigheden zou je dus heel snel kunnen verdwalen in de berg informatie die online te vinden is met één simpele zoekopdracht. Het bezitten van informatievaardigheden zorgt ervoor dat je feiten en fictie van elkaar kunt scheiden. Voor veel beroepen is het dan ook belangrijk dat je in het bezit bent van informatievaardigheden. Wanneer de leerkracht zijn leerlingen wil vertellen over het nieuws van de dag, dan moet hij zich ervan bewust zijn dat hij ze informatie vertelt die niet gekleurd is en vooral feiten bevat. Een journalist heeft informatievaardigheden nodig om zijn verhaal te kunnen onderbouwen door middel van bronnenonderzoek, dit voorkomt dat hij nepnieuws verspreidt. Een wetenschapper onderzoekt door middel van speciale zoekopdrachten in een database wat de laatste stand van zaken is wat betreft medicatie tegen bijvoorbeeld kanker of het coronavirus. Er zijn dus veel beroepen die informatievaardigheden gebruiken!

ETHIEK EN TECHNOLOGIE

In deze les staat de volgende ethische stelling centraal: 'Zonder informatievaardigheden zou het verboden moeten zijn om online te gaan!'. Onze leerlingen groeien op in een tijd waarin iedereen veel online is. Dat vraagt van hen (en ons) belangrijke vaardigheden om veilig online te kunnen zijn. Het is belangrijk dat ze leren om informatie uit bronnen te selecteren en analyseren. Ze moeten leren informatie kritisch en systematisch te bekijken, te zoeken en te beoordelen. Ook is het van belang dat leerlingen weten dat ze leven in een filterbubbel, maar ook feit en fictie kunnen scheiden van alles wat ze online zien. Simpel gezegd, ze moeten de zin en onzin van het internet kunnen onderscheiden. Lukt dit niet, dan zijn ze een eenvoudige prooi voor iedereen die hen wil beïnvloeden. Zonder informatievaardigheden zou het dus verboden moeten zijn om online te gaan!

LESOPBOUW

- **Introductie:** De leerlingen leren wat het begrip informatievaardigheden betekent. (10 min.)
- **Verdieping:** De leerlingen leren belangrijke informatievaardigheden concreet te maken. (25 min.)
- **Doen:** De leerlingen gaan zelf aan de slag met hun nieuw verworven informatievaardigheden. (25 min. als je slide 8 en 10 niet behandelt; als je deze wel behandelt, reken dan een extra lesuur.)
- **Afronding:** De leerlingen kijken terug op het ontdekken van de informatievaardigheden en wat dit met hen gedaan heeft. (5 min.)

VOORBEREIDING & BENODIGDHEDEN

Van tevoren kun je een aantal dingen doen:

- Lees de handleiding.
- Digibord met internetverbinding: klik door de slides voor op het digibord.
- Zet de devices klaar voor gebruik en maak tweetallen.
- Maak vooraf een keuze of je de (optionele) slide 8 ook wilt behandelen.
- Optioneel:
 - Bestudeer de website www.webdetective.nl.
 - Speel het spel op www.slechtnieuwsjunior.nl alvast een keer.
 - Bekijk het [filmpje](#) over nepnieuws van Schooltv.

DOEL VAN DE LES

Domein curriculum 2021	Leerdoelen digitale vaardigheden	Kerdoel vak	21st century skills
1 Digitaal burgerschap DG5.1 De digitale burger.	1 Informatievaardigheden De leerling kan zoekvragen en zoektermen opstellen in relatie tot de zoekstrategie.	1 Oriëntatie op jezelf en de wereld De leerling leert zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van hemzelf en anderen.	1 Zelfregulering
2 Digitaal burgerschap DG5.2 Digitale identiteit.	2 Informatievaardigheden De leerling kan informatie uit verschillende bronnen met elkaar vergelijken en in relatie brengen tot de informatiebehoefte.	2 Oriëntatie op jezelf en de wereld De leerling leert zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.	2 Kritisch denken

INTRODUCTIE

Openingsslide

Informatievaardigheden ontdek je ZO!

Slide 1, Praten met de klas

Vertel de leerlingen dat we het vandaag gaan hebben over informatievaardigheden, waar dit voor dient en hoe het je kan helpen om veilig online te zijn. Daarnaast leren ze nepnieuws herkennen door het zelf te maken en ontdekken ze de invloed van hun filterbubbel.

Vraag: Wanneer we het hebben over informatievaardigheden, waar denken jullie dan aan? Wanneer zou je het kunnen gebruiken? Hoe zou het ervoor kunnen zorgen dat je veilig online kunt zijn? Geef een aantal leerlingen de beurt om hun kennis over informatievaardigheden toe te lichten.

Slide 2, Luisteren

Vertel de leerlingen dat informatievaardigheden een belangrijk onderdeel is van hun eigen digitale geletterdheid. Samen met een mediawijze houding, computational thinkingvaardigheden en ICT-basisvaardigheden zorgt het ervoor dat je veilig online kunt gaan. Wanneer je digitaal geletterd bent, ben je in staat om veilig, kritisch en bewust jezelf online te bewegen. Je bent je bewust van de kansen, mogelijkheden en gevaren die de online wereld met zich mee brengt. Digitaal geletterd ben je echter niet zo 1, 2, 3! Vergelijk het maar eens met leren lezen en zwemmen. Je hebt er oefening voor nodig, het eerst aanleren van belangrijke basisvaardigheden is dan ook enorm belangrijk. Informatievaardigheden zijn vaardigheden die helpen bij het zoeken, vinden en beoordelen van online informatie. Wanneer je beschikt over goede informatievaardigheden ben je weerbaarder tegen nepnieuws, desinformatie en kun je gericht informatie zoeken. In de komende slides gaan de leerlingen de verschillende onderdelen van informatievaardigheden ontdekken.

BEROEPENSLIDE/ARBEIDSMARKT

Slide 3, Handig om te leren om...

Vertel: Het bezitten van voldoende informatievaardigheden is tegenwoordig steeds belangrijker. We groeien op in een wereld waar we met z'n allen steeds meer online zijn, of we nu willen of niet. Iedereen kan tegenwoordig snel informatie publiceren, kopiëren, plannen en zelfs manipuleren. Hierdoor wordt het steeds moeilijker om te bepalen welke informatie waar is. Zonder goede informatievaardigheden zou je dus heel snel kunnen verdwalen in de berg informatie die online te vinden is met één simpele zoekopdracht. Het bezitten van de juiste informatievaardigheden zorgt ervoor dat je feiten en fictie van elkaar kunt scheiden. Voor veel beroepen is het dan ook belangrijk dat je in het bezit bent van informatievaardigheden. Wanneer de leerkracht zijn leerlingen wil vertellen over het nieuws van de dag, dan moet hij zich ervan bewust zijn dat hij ze informatie vertelt die niet gekleurd is en vooral feiten bevat. Een journalist heeft informatievaardigheden nodig om zijn verhaal te kunnen onderbouwen door middel van bronnenonderzoek en een wetenschapper onderzoekt door middel van speciale zoekopdrachten in een database wat de laatste stand van zaken is wat betreft medicatie tegen bijvoorbeeld kanker.

Vraag: Wat zou er kunnen gebeuren als een wetenschapper, journalist of leerkracht beschikt over onvoldoende informatievaardigheden? Wat zou dit kunnen betekenen voor zijn of haar beroep? Zou dit effect kunnen hebben op jou als leerling?

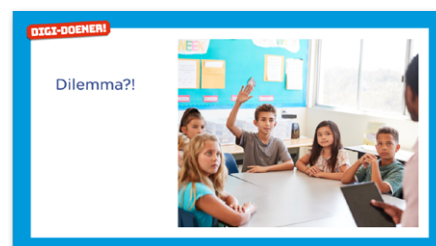

VERDIEPING

Slide 4, Praten met de klas

Vertel: Jullie hebben net het belang gehoord van informatievaardigheden en welke vaardigheden nodig zijn om informatievaardigheden goed te kunnen toepassen. Maar wat gebeurt er als je nooit leert wat informatievaardigheden zijn? Zou je dan wel online mogen? Is dat dan wel verantwoord? Je zou bijna denken van niet..

Bespreek met de leerlingen de volgende ethische stelling: 'Zonder goede informatievaardigheden zou het verboden moeten zijn om online te gaan!'.

★ TIP!

Doe dit in debatvorm:

- Laat leerlingen de stelling zien en (eventueel) vragen bedenken om de stelling helder te krijgen.
- Laat de leerlingen nog niet overleggen, maar laat ze individueel voors en tegens opschrijven.
- Verdeel de groep vervolgens in twee 'teams' in het klaslokaal (voor en tegen).
- Leid vervolgens het debat en geef per team een leerling de beurt.
- Vertel de leerlingen dat er geen winnaar uit hoeft te komen, iedereen heeft zijn eigen mening.

Slide 5, Doen

Vertel de leerlingen dat we de verschillende informatievaardigheden gaan ontdekken met behulp van de website www.webdetective.nl. Deze website leert je hoe je kritisch naar informatie kijkt, hoe je de juiste vragen stelt en welke andere bijzondere bronnen er nog meer zijn. De meeste informatie is simpelweg te vinden met behulp van Google. Echter, je moet de zoekmachine wel goed weten te gebruiken wil je de juiste informatie kunnen vinden. We gaan nu samen kijken naar een presentatie van de webdetective, met deze presentatie maak je kennis met verschillende trucs die het gebruik van Google een stukje makkelijker maken. Open de presentatie via de slide en bespreek deze met de leerlingen:

- Welke nieuwe vaardigheden hebben ze gezien?
- Welke onderdelen wisten ze eigenlijk al?
- Welke tip gaan ze gelijk toepassen als ze zelf aan de slag gaan?

DOEN**Slide 6, Doen**

Deel de devices uit, laat de leerlingen inloggen en open het onderdeel 'informatie vinden' op het digibord via de link op de slide. Vertel de leerlingen dat ze nu zelf aan de slag gaan om hun nieuwe vaardigheden te oefenen. Dit gaan ze doen aan de hand van een echte webkraker. Als de leerlingen er klaar voor zijn, kan er op 'verder' geklikt worden op het bord. Lees de webkraker voor en bespreek het met de leerlingen. Daag ze vervolgens uit om de antwoorden te vinden op de gestelde vragen over de Nederlandse strafkolonies. Geef aan dat ze hier maximaal tien minuten de tijd voor hebben. Lukt het ze om de antwoorden te vinden?

Bespreek met de leerlingen:

- Is het gelukt om de antwoorden te vinden? Hebben ze het internet gekraakt?
- Op welke site hebben ze de informatie gevonden?
- Welke zoekmachine hebben ze gebruikt?
- Met welke zoektermen hebben ze gezocht?
- Welke andere vaardigheden hebben ze ingezet om het internet te kraken?

Antwoorden webkraker: Nederlandse strafkolonies

Vraag 1: Hoe heette de schrijver? > Jacob van Lennep

Vraag 2: Wat is de naam van de strafkolonie? > Ommerschans

Welke zoektermen hadden de leerlingen kunnen gebruiken?

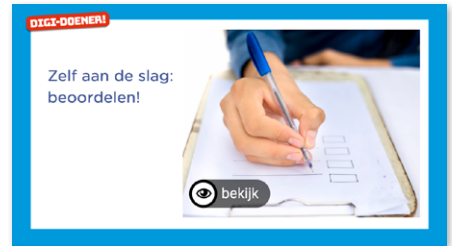
- strafkolonie Nederland voettocht schrijver 1800...1900
- negentiende eeuwse schrijver voettocht door Nederland strafkolonie

Slide 7, Praten en denken / Doen

Vertel: Informatie die je vindt, kan afkomstig zijn van verschillende bronnen. Het is erg belangrijk om deze bronnen goed te checken! Tegenwoordig kan iedereen namelijk met een paar drukken op de knop een eigen website maken en schrijven wat hij wil. Met de volgende opdracht gaan jullie leren hoe je een website kunt checken op betrouwbaarheid. We gaan de website www.hoezomediawijs.nl/ beoordelen aan de hand van de [checklist van de webdetective](#).

Open de checklist en de website ieder op een eigen tabblad. Doorloop met de leerlingen de verschillende vragen en bekijk welke score de website krijgt. Bespreek met de leerlingen:

- Wat is de conclusie? Is dit een betrouwbare website die je goed kunt gebruiken als bron?
- Kennen ze ook sites die juist het tegenovergestelde zouden scoren? Wat zouden ze hiermee doen? Zouden ze deze gebruiken?

Slide 8, Praten en denken / Doen (optioneel)

Wil je jouw leerlingen een volledig aanbod aan informatievaardigheden laten ontdekken en heb je voldoende tijd? Behandel dan ook deze slide. Heb je minder tijd en vind je de andere onderdelen al voldoende diepgang geven? Sla dan deze slide over.

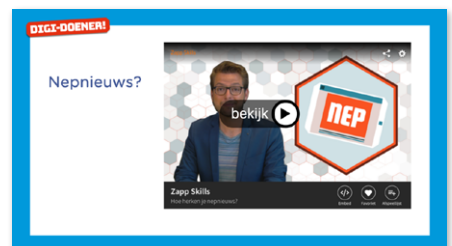
Vertel de leerlingen dat er nog veel meer zoekmachines en websites zijn die je helpen zoeken naar informatie. Via deze websites leer je ook nog eens andere tips en trucs om nog beter informatie te vinden. In de volgende opdracht maken de leerlingen kennis met deze bijzondere bronnen.

OPDRACHT

Laat de leerlingen (in tweetallen) op hun device de volgende link openen: <https://www.webdetective.nl/speuropdrachten/bijzondere-bronnen>. Vertel dat ze samen aan de slag gaan met het verkennen van bijzondere bronnen zoals Delpher, Archive.org, Wayback Machine en Google Maps. Laat ze starten met de opdrachten en bespreek aan het einde wat hun score is. Wie heeft er een score van 5 uit 5? Hebben ze nieuwe vaardigheden opgedaan?

Slide 9, Luisteren

Vertel de leerlingen dat ze geleerd hebben hoe je informatie kunt zoeken en vinden, maar ook om websites op betrouwbaarheid te beoordelen. Stuk voor stuk belangrijke informatievaardigheden. Een andere belangrijke informatievaardigheid is het herkennen van nepnieuws. Nepnieuws is misleidende en onjuiste informatie die wordt verspreid om geld te verdienen of om je (publieke) mening te beïnvloeden. Nepnieuws is een vorm van desinformatie. Desinformatie en nepnieuws hebben verschillende vormen: een nieuwsbericht op het internet, een video op sociale media of een

plaatje in een appgroep. Nepnieuws, fake berichten en hoaxes bestaan al heel lang, maar de verspreiding ervan gaat razendsnel sinds de komst van sociale media. Iedereen kan tegenwoordig content plaatsen op het internet. Daardoor lijken de grenzen tussen nieuws, nepnieuws en advertenties te vervagen. Het is dan ook bijna niet meer uit elkaar te houden.

Bekijk met de leerlingen [het filmpje](#) dat uitlegt hoe je nepnieuws kunt herkennen.

★ TIP!

Op zoek naar een website die je meer vertelt (en leert) over nepnieuws en desinformatie? Bezoek dan eens de website www.isdatechtzo.nl!

Slide 10, Praten en denken / Doen (optioneel)

Wil je jouw leerlingen aan de slag laten gaan met nepnieuws en heb je voldoende tijd? Behandel dan ook deze slide. Heb je minder tijd en vind je de andere onderdelen al voldoende diepgang geven? Sla dan deze slide over.

Vertel de leerlingen dat ze nu zelf gaan ervaren hoe het is om nepnieuws te maken. Met behulp van de website www.slechtnieuwswsjunior.nl gaan ze zelf hun eigen nepnieuws maken en ervaren welke consequenties dit heeft. Bij de online game worden ze gevraagd door 'hun' directeur om de baas van de nieuwe schoolwebsite te worden. Wie wil dat nu niet? Laten we snel starten!

Korte uitleg voor de leerkracht:

Tijdens het online spel kruipen de leerlingen in de huid van een nepnieuwsmaker en gaan ze aan de slag met thema's als vermommen, manipuleren en emoties. Open het spel op het digibord en bespreek de woorden die verschijnen. Wat hebben deze met nepnieuws te maken? Wanneer dit gedaan is, kan het spel echt gestart worden. Lees de tekstblokken voor, bespreek de antwoorden en maak de juiste keuzes. Wanneer de juiste keuzes gemaakt worden, blijft de geloofwaardigheidsmeter hoog, krijgen de leerlingen meer volgers en verdienen ze badges (vermommen, manipuleren en emoties). Zijn je leerlingen slechte nepnieuwsmakers? Dan wordt het spel afgebroken en mogen ze opnieuw beginnen! Lukt het om met je groep het einde van het spel te halen? Bespreek aan het einde van het spel nog even het onderwerp nepnieuws na. Zijn de leerlingen zich nu meer bewust van de gevaren en 'kansen' van het maken van nepnieuws? Welke 'kansen' en gevaren zien zij na het spelen van dit spel?

Slide 11, Luisteren / Praten met de klas

Vertel de leerlingen dat wanneer zij zoeken op het internet, websites en zoekmachines hun zoekgedrag onthouden en de resultaten afstemmen op hun online zoekgedrag. Daardoor krijgen ze resultaten die meer overeenkomen met hun persoonlijke interesses. Wanneer zoekgegevens op het internet worden bijgehouden, kun je na verloop van tijd in kaart brengen wat iemands interesses zijn. Vervolgens kan voorspeld worden wat diegene waarschijnlijk wel en niet zoekt. Zo werkt ook de filterbubbel. Je krijgt vooral te zien wat je zoekt en wat bij je past, wat niet bij je past wordt weggelaten. Niet alleen informatie wordt afgestemd op je zoekgedrag, ook aanbiedingen, reclames en meningen van anderen. Zo leef je waarschijnlijk zonder dat je het weet met een filterbubbel om je heen. Je filterbubbel levert gefilterde informatie op. Je krijgt zoekresultaten die alleen bij jou passen, andere zoekresultaten krijgen veel minder kans en ruimte om gezien te worden. Hierdoor wordt de kans je ontnomen om verschillende meningen met elkaar te vergelijken, terwijl het belangrijk is om al vanaf jonge leeftijd een kritische houding te ontwikkelen omtrent nieuws, media en informatie.

Bespreek met de leerlingen de tips op de slide. Hoe zouden deze ervoor kunnen zorgen dat hun filterbubbel beperkt blijft?

★ TIP!

Wil je op een ander moment nog een keer over belangrijke mediawijze onderwerpen praten met je leerlingen? Gebruik dan de website www.hoezomediawijs.nl als bronmateriaal. #interessant!

AFRONDING**Slide 12, Praten met de klas**

Vertel de leerlingen dat we vandaag aan de slag zijn gegaan met het ontdekken van belangrijke informatievaardigheden. Deze informatievaardigheden moeten ze helpen om wijs, kritisch en handig informatie op het internet te kunnen vinden. Zo hebben ze geleerd het internet te kraken, bijzondere bronnen te raadplegen en zijn ze zich bewust geworden van hun eigen filterbubbel waar ze in leven. Als afronding kun je de leerlingen laten noemen welke vaardigheden ze meenemen als ze straks zelf weer op het internet gaan. Gaan ze straks anders online dan gisteren?

